

Človek, spoločnosť a Rómovia v Božom pláne spásy

František Hanobík

Dnešný svet a doba v ktorej žijeme, je rôznorodá, bohatá na množstvo nových informácií. V multikulturálnej Európe sa stretávajú ľudia, ktorí majú rozdielne myslenie, inú mentalitu, iný jazyk, inú farbu pleti. Pri stretnutí s človekom vnímame nielen jeho vonkajšie odlišnosti, ale aj jeho dušu, jeho správanie, ktoré v každom z nás vyvoláva určité asociácie. Sociologické a psychologické zákonitosti, ktoré hovoria o ľuďoch, nemajú vždy presnosť a spoľahlivosť ako v matematike či fyzike. Aj štatistické údaje zvlášť o človekovi a spoločnosti majú skôr orientačnú hodnotu.

Zamyslime sa spoločne, čo tvorí podstatu človeka, jeho postavenie v spoločnosti, zmysel jeho existencie. Človek ako psychosomatická jednota vníma samého seba, svoje okolie, iných ľudí a snaží sa tieto informácie rozumom analyzovať. Avšak po analýze týchto informácií sa mu vynárajú ďalšie otázky, na ktoré hľadá odpoveď a tak stále rozširuje svoj obzor poznania. Nikto z nás nežije vo svete ako jednotlivec, ale ako člen spoločenstva. Preto nemôže pochopiť sám seba iba zo vzťahu k sebe, ale jeho pohľad musí byť stále aj vo vzťahu k spoločnosti. Zároveň jeho pohľad musí byť upriamený k transcendentnu, k nekonečnému bytiu, k Bohu. Vnímanie človeka vo svetle dejín nám pomôže hlbšie analyzovať jeho podstatu. Platónov dualizmus vníma nesmrteľnú dušu človeka naviazanú na hmotu tela ako väzenie bytia. Aristoteles sa snaží pochopiť zložitost a hĺbku jednoty medzi telom a dušou človeka. Človek v kresťanskom myslení, v Božom pláne spásy prináša úplne nový prvok do náuky, čo sa permanentne odohráva medzi Bohom a človekom. Slová Písma svätého „Urobme človeka na náš obraz“ (Gn 1, 26) ukazujú na slobodné Božie rozhodnutie dať človeku priestor na jeho existenciu v tomto makrokozme. Boh nás stvoril z ničoho, prostým aktom svojej vôle a urobil nás kýmisi. Tá istá vôľa Božia, ktorá nás povolala k bytiu, tá istá vôľa nás neustále udržuje pri živote. To je hlavná pravda o nás a ak ju nespoznáme nebudeme nikdy pravdivo poznať ani samých seba. Boh je vysvetlením všetkého, čo človek nedokáže svojim obmedzeným poznaním obsiahnuť. Ak vynecháme Boha, nedokážeme si mnohé veci, zákonitosti, javy vysvetliť a všetko sa nám potom stane nepochopiteľným. Nijakú vec nemôžeme používať inteligentne, kým nevieme k akému účelu má slúžiť. O svete nám to môže povedať iba jeho Tvorca a iba ten vie, aký mal úmysel, keď tento svet tvoril. Ak vynecháme Boha, nevidíme falošne iba celý vesmír, ale nevnímame pravdivo ani jedinú vec. Boh je totiž v samom strede jestvovania každej bytosti, pretože on je príčinou existencie všetkého, čo je vo svete a udržuje tento svet, teda aj mňa. Vidieť seba a pritom nevidieť Boha, ktorý ma

udržiava v existencii, znamená, že nežijem v reálnom svete, ale vo svete fikcie. Boha ťažko zachytiť čo do mena, musíme ho iba označiť ako transcendentné Bytie, ktoré vyjadruje spásanosnú prítomnosť v dejinách ľudstva. Boh je tajomná bytosť, dynamicky prítomná v našej existencii, ako náš Stvoriteľ. Boh je duch, nemá podoby ani obdoby, nemá tvár ani tvar. Boh je totálne iný ako akékoľvek predstavy človeka. Jeho prítomnosť je tajuplná, majestátna a posvätná, takže človek sa musí skloniť pred jej jasom.

Človek bol daný do tohto sveta ako rozumná bytosť so slobodnou vôľou. Slobodnou vôľou človek zmenil a zaťažil dejiny ľudstva kliatbou hriechu. Tak ako slobodným rozhodnutím človeka vstupuje do tohto sveta zlo a hriech, tak slobodným Božím rozhodnutím prichádza do tohto sveta milosť spásy – Ježiš Kristus. Vykupiteľské dielo Ježiša Krista sa uskutočnilo z nekonečnej Božej lásky Boha k človekovi. Boh vo svojej nekonečnej láske napravuje to, čo človek svojou pýchou pokazil. Svätý Augustín vidí najväčšiu schopnosť človeka konať dobro, ktoré je zavŕšením lásky. Svätý Tomáš Akvinský vidí najväčšiu schopnosť človeka v jeho intelektu – rozumie a slobodu a lásku vníma len ako jej dôsledok. Avšak akokoľvek by existovali protichodné názory o vzťahu medzi dušou a telom človeka, predsa jeho jedinečnosť a zvláštnosť postavenia v tomto univerze je neprekonateľná. Trhlina medzi telom a dušou, duchom a hmotou spôsobila rozdelenie, ktoré sa ťahne aj filozofickým myslením. Vrcholom tohto rozporu je snaha úplne vylúčiť zo sveta transcendentno – Boha. Redukovanie života iba na živočíšne procesy a súhrn spoločenských vzťahov, degraduje človeka a jeho vedomie iba na samotnú hmotu. Takéto vnímanie sveta narušuje bytostný vzťah človeka k Bohu.

Človek nie je predmet, ale vždy jedinečná rozumná bytosť. Skúsenosti nám ukazujú, že naše biologické potreby sú podobné ako v živočíšnej ríši, avšak tým, že človek je rozumná bytosť, žije vo svete, ktorý ho obklopuje, v ktorom rastie a dozrieva, ho spoločensky determinuje. Človek nachádza sám seba vo vzťahu k inému, svoju skúsenosť porovnáva so skúsenosťami iných, takže vzťahy človeka sú v pomere medzi mnou samým a tým, čo ma obklopuje – okolitým svetom.

Tým, že je človek odkázaný na ľudský spolusvet, vyrastá v spoločnosti ľudí, včleňuje sa do tohto sveta, učí sa reči, preberá rôzne hodnoty, podieľa sa na tvorbe kultúrnych hodnôt... To všetko formuje osobnosť a charakter človeka. Tieto väzby rozhodujúcim spôsobom formujú človeka v závislosti od stupňa civilizácie. Život každého z nás je spleťou zložitých sociálnych vzťahov, ktoré determinujú náš vlastný vnútorný život, ktorý môžeme označiť ako život duchovný. To, čím som, čo v tej chvíli prežívam a vnímam, je výsledkom vzájomného pôsobenia medzi mnou a okolitým svetom. Človek nie je len objektom sveta, ale je zároveň aj jeho subjektom. Má svoj vlastný svet, ktorý si utvára podľa vlastných predstáv, vlastné poznanie a iniciatívu pri zaujímaní postojov vo vzťahu k objektívnym hodnotám. Človek pretvára svoj vlastný

svet a svet okolo neho sa stáva ľudským životným priestorom. Svet v sociologickom zmysle chápaný ako ľudské spoločenstvo pôsobí a ovplyvňuje spôsoby chovania po stránke sociálnej, politickej a kultúrnej. Skúsenosť nám ukazuje, že človek sa snaží pochopiť myslenie a konanie spoločenstva, ktoré ho obklopuje. Zaujíma v konkrétnych situáciách určité postoje, ktoré sú ovplyvňované teoretickými poznatkami a praktickými skúsenosťami. Chovanie jednotlivca vo vzťahu k okoliu má svoj základ v charakterových vlastnostiach každého z nás. Musí systematicky utvárať a rozvíjať vlastné poznanie, aby mohol plnohodnotne vplývať na okolité sociálne prostredie, ktoré ho do určitej miery spätne ovplyvňuje.

Pevnú stupnicu hodnôt, ktorá zodpovedá mravným zákonom môže človek nadobudnúť len systematickou duchovnou formáciou. Každý človek je stvorený na Boží obraz a povoláný k účasti na Božej blaženosti. Človek buduje samého seba, vnútorne rastie, ak do svojho vnútorného duchovného života preberá materiál, ktorý ho duchovne obohacuje a prispieva k jeho vnútornému rastu. Vnútorne sebaláska musí usmerňovať človeka k vyšším duchovným hodnotám, ktoré majú trvalú platnosť. Túžba po najvyššom dobre motivuje človeka k nezištnej láske k svojmu blížnemu.

Boh dal jednému zo svojich stvorení – človekovi – schopnosť milovať. Schopnosť milovať sa najviac prejavuje v rodine. Medzi základné faktory, ktoré pôsobia na fyzické, duševné a spoločenské postavenie, ako aj formovanie charakteru človeka patrí rodina, škola a pracovné prostredie. V zložitej spoločensko-sociálnej situácii je rodina miestom stability a zázemia. Rodinu nemožno chápať ako určitý počet jedincov, ale ako celok, ktorý voči okoliu vystupuje samostatne. Pre Rómov má rodina ako základná sociálna jednotka dominantné postavenie. Súčasne náročné obdobie je charakterizované snahou vyspelejších Rómov prispôbiť sa majoritnej spoločnosti, no veľká časť rómskych obyvateľov žije veľmi zaostalým spôsobom života. Zanedbávanie základnej rodinnej výchovy a nedostatočného pozitívneho vplyvu sociálneho prostredia, vytláča rómsku rodinu na okraj spoločnosti. Cez rodinu prichádza jednotlivec do styku s inými sociálnymi skupinami, teda jej podstatou je spojenie ľudí, ako výraz ich medziludských vzťahov.

Úspešné plnenie výchovnej funkcie rodiny závisí predovšetkým od charakteru spoločnosti a jej usporiadania, od jej cieľov a schopností tieto ciele realizovať a to nielen vo všeobecnej rovine, ale aj vo vzťahu k rodine a inštitúciám, ktoré umožňujú jej život. Závisí to aj od vnútorného usporiadania rodiny, ako celku, od charakterových vlastností jej členov a vzájomného pôsobenia celého rodinného systému. Nedostatočná rodinná výchova vedie k nepriaznivému vývoju osobnosti dieťaťa. Takýto jedinec stále častejšie porušuje normy spoločenského správania. Deformácie v správaní nadobúdajú stále väčší rozsah a neskôr dochádza aj k samotnému delikventnému konaniu. Preto rodinné prostredie môže mať na človeka pozitívny alebo negatívny vplyv. Hava-

rijný stav rómskej rodiny v našej spoločnosti má nepochybne veľký podiel na nedostatkových charakterových vlastnostiach jednotlivcov. Súčasný stav Rómov je veľmi zložitý. Viac ako 90 % je nezamestnaných. Rôzne rómske združenia hľadajú svoju identitu. Všetci vieme, že Rómovia potrebujú pomoc, ale málo je tých, ktorí majú úprimnú snahu tento zložitý problém riešiť. Pred tento problém je postavená aj samotná cirkev. Cirkev môže urobiť veľa, ale nemôže nahrádzať zložky ako sú štát, rodina, škola. Všetky tieto zložky musia v tejto zložitej situácii harmonicky pôsobiť na rómsku komunitu. Cirkev má veľmi širokú sféru vplyvu, bohaté dvojtisícročné skúsenosti z misijnej práce v podobnom prostredí, ktoré môže záručiť.

Dnešní Rómovia sa tiež vzdialili tradičnej rómskej kultúre, zvykom, a tradíciám, ktoré ich formovali a udržiavali v jednote po celé stáročia. Starí Rómovia mali prirodzenú autoritu, požívali hlbokú úctu u ostatných vzhľadom na svoj vek a tradovanú múdrosť. Dnes sa mnohé z týchto dôležitých prvkov jednoty rómskej komunity, začínajú vytrácať. Rómska rodina sa otvorila a prijíma mnoho negatívneho od majoritnej spoločnosti. Vzhľadom na svoju uzatvorenosť voči okoliu dochádza v rómskych rodinách k negatívnym javom a trvalým deformáciám. Už malé rómske deti, ktoré nikdy neboli vylučované z kolektívu starších, sú zaplavované množstvom informácií, v ktorých sa nevedia vôbec orientovať. Zložitie prostredie, v ktorom sa rómske rodiny nachádzajú, veľmi rozdielne vplýva na formovanie charakterových vlastností a vytvára zvláštne sociálne väzby. Väčšina „gádžov“ má predsudky voči Rómom, ktorí žijú spravidla v ťažkých sociálnych podmienkach. Ale práve Rómovia, žijúci vo veľmi zlých sociálnych podmienkach sú najviac otvorení pre prijatie evanjelia. Títo ľudia žijúci v takýchto zložitých podmienkach, sú aj napriek svojej chudobe šťastní, no zachovávajú si odstup od majoritného obyvateľstva. V osadách, v ktorých žijú sa akoby zastavil čas. Ich život sa nezmenil a žijú tak, ako žili pred niekoľkými desiatkami rokov. Nesmieme sa preto čudovať, že rómske deti nemajú záujem o vzdelanie, o zmenu spôsobu života, lebo osada je pre týchto ľudí ako inkubátor, v ktorom prežije každý, kto sa bude správať podľa pravidiel, ktoré tam platia.

Viera Rómov má charakteristický, synkretický profil. Jednotlivé náboženské prvky a úkony sa snažia vtesnať do svojho tradičného spôsobu života. Ich viera je ľudová. Abstraktné pojmy a dogmatické poučky im nič nehovoria. Držia sa svojich zvykov, rešpektujú niektoré náboženské sviatky, dávajú krstiť deti, pochovávajú mŕtvych... a táto náboženská tradícia nadobúda v živote Rómov aj určitý sociálny význam. Boh, človek a rodina má v hierarchii hodnôt u Rómov dominantné postavenie. Dnešní Rómovia, ktorí sú spravidla málo vzdelaní, sa snažia uniknúť zo zlých sociálnych, ekonomických a bytových problémov. Každý človek potrebuje zažiť radosť zo spoločenstva, potrebuje priateľov, ktorí mu pomôžu uniknúť zo zložitej situácie. Rómovia majú veľmi silne vrozený citový rozmer a vždy aktívne prežívajú prítomnú chvíľu.

Ak nájdú takéto spoločenstvo, hľadajú v ňom úplnú bezpečnosť, bez ohľadu na to, kto to spoločenstvo tvorí. Skúsenosti nám ukazujú, že práve sekty, začínajú zvlášť v rómских osadách vytvárať spoločenstvá, pretože tradičné náboženstvá zlyhali a vyprázdнили priestor. Cirkev aj štát sa musí zaujímať o prudký nárast siekt v tradičných kresťanských krajinách. Novodobý prudký rozmach siekt, vyburcoval záujem kresťanských cirkví hľadať dôvody tohto javu. Dokonca aj v krajinách s veľkou náboženskou slobodou spôsobil tento fenomén starosti a „ničivé sekty“ začínajú deštruovať základné piliere spoločnosti. Ak sú sekty problémom spoločnosti, sú tiež veľkým problémom pre rómsku spoločnosť, ktorá je týmto fenoménom podstatne viac ohrozovaná. Musíme hlbšie vnímať rómsku mentalitu a skutočnosť, že väčšina Rómov je veľmi poverčivá. Tým, že sa sekty obracajú na chudobnejšie vrstvy spoločnosti, ktoré sú ľahšie manipulovateľné, svojim deštruktívnym charakterom môžu vyvolať sociálne napätie a to je jav, ktorý nás musí zaujímať.

Pastorácia Rómov je postupný systematický proces, ktorý musí spĺňať špecifické rozmery, vyplývajúce z tradície Cirkvi. Medzi základné priority misijnej pastorácie patrí:

- rozmer výchovný
- rozmer evanjelizácie a katechézy
- rozmer vytvárania spoločenstiev
- rozmer prípravy na povolanie

V procese výchovy je potrebné budovať dôveru medzi kňazom a rómskou komunitou, ktorá musí byť postavená na vzájomnej úcte, dôvere a láske. Je potrebné vychovávať Rómov k úcte k životu a vypestovať v nich presvedčenie, že život stojí za to a existuje nádej na lepšiu budúcnosť.

Pri evanjelizácii je potrebné budovať na prirodzenej viere Rómov, využívať tradičné zvyky, ktoré formovali po stáročia rómske spoločenstvo a do týchto tradičných zvykov vniesť prvky kresťanskej lásky. V spôsobe a forme katechizácie musíme byť veľmi vynaliezaví. Rómovia nemajú vypestovaný zvyk chodiť do kostola a v začiatkoch necítia ani potrebu.

U Rómov je veľmi silne zakódovaný vzťah k spoločenstvu. Veľmi radi aktívne prežívajú prítomnú chvíľu a tieto ich prednosti je potrebné využívať pri rôznych duchovných stretnutiach. Na týchto stretnutiach je potrebné vytvárať ovzdušie radosti a spolupráce, aby Rómovia neboli len pasívnymi poslucháčmi, ale sa aktívne podieľali na ohlasovaní evanjeliového posolstva. Mladí ľudia musia cítiť dôležitosť príslušnosti k spoločenstvu a túto príslušnosť vnútorne prežívať.

Úspech misijnej práce sa najlepšie prejaví v procese prípravy nových povolání. Ak dokážeme v rómskych komunitách vzbudiť záujem o prácu medzi vlastným etnikom, s ochotou prevziať svoj diel zodpovednosti, to bude najlepšie svedectvo, že cesta a smer, ktorým sa naša práca uberá je správny. Rómovia musia v tomto zložitom období prevziať

svoj diel zodpovednosti v procese integrácie vlastnej komunity do spoločnosti. Výchova rómskej inteligencie a jej podiel na obrode vlastného etnika je ukazovateľ, ktorý nám ukáže, či nami nastúpená cesta je správna. Aj keď je pastoračná práca medzi rómskym etnikom ťažká, vyžaduje veľa trpezlivosti a obety, opláti sa pracovať a byť nástrojom v Božích rukách. Rómsky národ potrebuje živé evanjeliové svedectvo a lásku ľudí, ktorí žijú v Cirkvi. Len to je cesta, ktorá vedie do budúcnosti a kľúč na riešenie problémov, o ktorých sa v poslednom čase veľmi veľa hovorí.

Nesmieme pozerat' na Rómov ako na zaostalých, ale ako na ľudí, ktorým chceme pomôcť, aby v spoložití rómskej menšiny a majoritnej spoločnosti nedochádzalo k antagonistickým rozporom. Pre prácu s nimi je veľmi ťažké dať nejaký univerzálny recept platný pre všetkých. Rómovia majú inú mentalitu, iné myslenie, iný rebríček hodnôt, ktoré my „gádzovia“ dokážeme veľmi ťažko pochopiť. Celú problematiku ľahšie pochopíme, ak sa vžijeme do situácie, ako by sme sa správali my, ak by nás stále niekto odstrkoval, nenávidel, nadával nám, niekedy aj bez príčiny, preto, že som Róm. Dajme si všetci odpoveď na otázku, čo keby som sa práve ja narodil v chatrči v rómskej osade o rozmeroch 3 x 3 m, mal rodičov, ktorí by ma mali úprimne radi, dali by mi všetko, čo sú mi schopní dať – lásku, úctu, primeranú výchovu (vzhladom na prostredie) – no majorita by ma stále ponižovala. Je preto úlohou a povinnosťou každého jedného z nás hľadať spôsob, ako Rómom v ich zložitej situácii pomôcť. My si často vyberáme za svojich spolupracovníkov sympatických ľudí, a tých, ktorí nemajú v spoločenskom rebríčku primerané postavenie, jednoducho odmietame.

Taký je žiaľ obraz nás moderných kresťanov dneška.

Myslím, že problémy rómskej menšiny, žijúcej na Slovensku, sú dostatočne zmapované. Chýba však dostatok ochotných kvalifikovaných ľudí a finančné zabezpečenie projektov, ktoré by v širšom rozsahu garantovali sociálne istoty ľuďom, ktoré na týchto projektoch budú pracovať. Naši mladí ľudia odchádzajú pracovať do rôznych krajín, kde sa stretávajú s podobnými problémami aké máme my na Slovensku v rómskych osadách. Je potrebné, aby sme sa sústredili na najzaostalejšie rómske osady a rodiny, ktoré v týchto osadách žijú. Ak sa nám podarí lepšie pripraviť tieto rodiny pre život (zvýšiť vzdelanostnú úroveň detí, zabezpečiť prácu pre dospelých...), o niekoľko rokov budú problémy vo vzťahoch medzi majoritnou spoločnosťou a rómskou menšinou určite oveľa menšie. V sociálnej oblasti, vo výchove, vzdelávaní, v katechéze sa nedajú robiť skoky. Je to postupný proces, v ktorom každý účastník pomaly dozrieva a zavŕšením celého tohto procesu je úplné odstránenie predsudkov, tak na strane majoritnej spoločnosti, ako aj medzi Rómami. Cirkev má v tomto procese nezastupiteľnú úlohu, ktorej vrcholom má byť jednota v spoločenstve s Ježišom Kristom.